Materiallar to’plami · Conference Proceedings

TIL, TARJIMA VA TA’LIM: GLOBAL KOMMUNIKATSIYA VA RAQAMLI INNOVATSIYALAR DAVRIDA YANGI YONDASHUVLAR

03 October 2026

UDK 378

TIL O‘QITISH METODIKASI VA RAQAMLI PEDAGOGIKA

O‘qituvchining raqamli kompetensiyasi: xorijiy til ta’limida baholash va talabalar topshiriqlarini monitoring qilish imkoniyatlari

Shodiya Ismoilova*

ANNOTATSIYA

Maqolada xorijiy til ta’limida o‘qituvchining raqamli kompetensiyasi, uning talabalar til ko‘nikmalarini baholash hamda mustaqil ta’lim topshiriqlarini monitoring qilishdagi pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi xorijiy til o‘qituvchisining raqamli kompetensiyasini faqat texnik vositalardan foydalanish malakasi sifatida emas, balki talabaning o‘quv faoliyati haqidagi raqamli ma’lumotlarni yig‘ish, tahlil qilish va ular asosida pedagogik qarorlar qabul qilish imkonini beruvchi kasbiy kompetensiya sifatida yoritishdan iborat. Tadqiqotda ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, qiyoslash, tizimlashtirish va pedagogik modellashtirish usullaridan foydalanildi. Xorijiy til ta’limidagi listening, speaking, reading va writing ko‘nikmalarini raqamli vositalar yordamida baholash va rivojlanish dinamikasini kuzatish imkoniyatlari amaliy misollar asosida yoritildi. Shuningdek, topshiriqni bajarish muddati, muntazamlik, qayta ishlash, o‘qituvchi feedbackidan foydalanish va refleksiya kabi ko‘rsatkichlarni monitoring qilishga asoslangan yondashuv taklif qilindi. Natijada xorijiy til o‘qituvchilari uchun “Digital Language Progress Map” monitoring modeli ishlab chiqildi. Mazkur model talabaning yakuniy natijasini qayd etish bilan cheklanmay, uning individual rivojlanish dinamikasini aniqlash, o‘quv qiyinchiliklarini erta tashxislash va individual pedagogik yordamni tashkil etishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar

raqamli kompetensiya, xorijiy til ta’limi, raqamli baholash, topshiriqlar monitoringi, til ko‘nikmalari, mustaqil ta’lim, formativ baholash, raqamli portfolio.

DOI: 10.5281/zenodo.23277738

Kirish

Oliy ta’limning raqamli transformatsiyasi o‘qituvchining kasbiy kompetensiyalariga yangi talablarni qo‘ymoqda. Pedagogning raqamli kompetensiyasi elektron resurslardan foydalanish bilangina cheklanmay, raqamli ta’lim muhitini tashkil etish, talabalar faoliyatiga oid ma’lumotlarni yig‘ish va tahlil qilish, baholash jarayonini takomillashtirish hamda olingan natijalar asosida pedagogik qarorlar qabul qilishni ham qamrab oladi. Shu nuqtayi nazardan, raqamli kompetensiya texnologik savodxonlikdan kengroq tushuncha bo‘lib, o‘qituvchining pedagogik, metodik va analitik faoliyati bilan uzviy bog‘liqdir (Falloon, 2020).

DigCompEdu modelida pedagogning raqamli kompetensiyasi professional faoliyat, raqamli resurslar, ta’lim va o‘qitish jarayoni, baholash, talabalarni qo‘llab-quvvatlash hamda ularning raqamli kompetensiyasini rivojlantirish kabi oltita asosiy yo‘nalishni o‘z ichiga oladi (Redecker, 2017). Ushbu model o‘qituvchining raqamli texnologiyalarni shunchaki qo‘llashidan ko‘ra, ularni aniq pedagogik maqsadlarga muvofiq integratsiya qilishiga alohida e’tibor qaratadi. DigCompEdu zamonaviy o‘qituvchi kompetensiyalarini XXI asr ta’lim talablari bilan uyg‘unlashtirishga xizmat qiluvchi konseptual asos sifatida ham baholanadi (Caena & Redecker, 2019).

UNESCO (2018) konsepsiyasida ham axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan pedagogik maqsadlarda foydalanish zamonaviy o‘qituvchi kasbiy kompetensiyasining muhim tarkibiy qismi sifatida qaraladi. Bunda texnologik savodxonlik ta’lim mazmuni, pedagogik metodlar, baholash va o‘qituvchining kasbiy rivo-

jlanishi bilan o‘zaro bog‘liq holda shakllanishi lozim.

Mazkur muammo O‘zbekiston ta’lim tizimida ham dolzarb ilmiy-pedagogik masalaga aylanmoqda. Xususan, Normurodova (2025) uzluksiz ta’lim tizimida ingliz tili o‘qituvchilarining raqamli kompetensiyasini shakllantirish masalasini o‘rganib, raqamli savodxonlik, zamonaviy ta’lim vositalaridan foydalanish hamda xorijiy tajribani milliy ta’lim kontekstiga moslashtirishning ahamiyatini ko‘rsatadi. Muallifning tadqiqoti aynan ingliz tili o‘qituvchilariga qaratilgani mazkur maqolaning ilmiy muammosi bilan bevosita bog‘liqdir.

Oxunova (2025) esa bo‘lajak o‘qituvchilarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlarini raqamli texnologiyalar va raqamli ko‘nikmalar bilan bog‘liq holda tahlil qiladi. Bu yondashuv o‘qituvchining raqamli kompetensiyasi kasbiy tayyorgarlikning ajralmas komponentiga aylanayotganini ko‘rsatadi. Xaydarova (2026) ham pedagoglarning raqamli kompetensiyasini rivojlantirishni ta’lim samaradorligini ta’minlashning muhim omillaridan biri sifatida baholab, raqamli transformatsiya sharoitida o‘qituvchi faoliyatiga yangi talablar yuzaga kelayotganini ta’kidlaydi.

Xorijiy til ta’limida raqamli kompetensiya ayniqsa muhim, chunki listening, speaking, reading va writing ko‘nikmalari muntazam mashq, baholash va kuzatuvni talab qiladi. Shundan kelib chiqib, mazkur tadqiqotning maqsadi xorijiy til o‘qituvchisining raqamli kompetensiyasidan talabalar til ko‘nikmalarini baholash va mustaqil topshiriqlarni monitoring qilishda samarali foydalanish imkoniyatlarini aniqlashdan iborat.

Materiallar va usullar

Tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo‘lib, unda ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, qiyoslash, umumlashtirish, tizimlashtirish va pedagogik modellashtirish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini pedagoglarning raqamli kompetensiyasini rivojlantirishga qaratilgan DigCompEdu modeli (Redecker, 2017), UNESCO ICT Competency Framework for Teachers (UNESCO, 2018), Teacher Digital Competency modeli (Falloon, 2020), SELFIEforTEACHERS konsepsiyasi (Economou, 2023) hamda o‘qituvchilarning raqamli kompetensiyasiga oid zamonaviy xalqaro tadqiqotlar (Caena & Redecker, 2019; Claro et al., 2024) tashkil etdi.

Xalqaro tadqiqotlar bilan bir qatorda, O‘zbekiston ta’lim tizimida raqamli kompetensiyani shakllantirish va rivojlantirishga bag‘ishlangan ilmiy ishlar ham tahlil qilindi. Bunda ingliz tili o‘qituvchilarining raqamli kompetensiyasi (Normurodova, 2025), bo‘lajak pedagoglarda raqamli kompetensiyani rivojlantirish imkoniyatlari (Oxunova, 2025), pedagoglarning raqamli kompetensiyasini rivojlantirish zarurati (Xaydarova, 2026) hamda raqamli muhitda talabalarning mustaqil ta’lim kompetensiyalarini rivojlantirish (Qodirova, 2026) bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar mazkur ishning milliy ilmiy kontekstini belgilashda foydalanildi. Ushbu mahalliy tadqiqotlar mos ravishda ingliz tili o‘qituvchilarining raqamli savodxonligi, bo‘lajak pedagoglarning raqamli ko‘nikmalari, ta’lim sifati va mustaqil ta’lim masalalarini yoritadi.

Mazkur tadqiqotda o‘qituvchining raqamli kompetensiyasi uchta o‘zaro bog‘liq komponent orqali ko‘rib chiqildi:

texnologik kompetensiya → pedagogik kompetensiya → analitik kompetensiya.

Texnologik kompetensiya o‘qituvchining zarur raqamli vosita va platformalardan foydalana olishini; pedagogik kompetensiya ularni ta’lim maqsadlariga muvofiq tanlash va o‘quv jarayoniga integratsiya qilishni; analitik kompetensiya esa olingan raqamli ma’lumotlarni talabaning rivojlanishini aniqlash va keyingi pedagogik qarorlarni belgilash uchun tahlil qilishni nazarda tutadi.

Natijalar va muhokama

Tahlil natijalari raqamli kompetensiya xorijiy til o‘qituvchisiga talabalar faoliyatini bir martalik yakuniy natija asosida emas, balki *dinamik tarzda baholash* imkonini berishini ko‘rsatadi. Bunday yondashuv texnologik savodxonlikdan pedagogik maqsadlarda foydalanishga o‘tishni talab qiladi (Falloon, 2020). Pedagogning raqamli kompetensiyasi uning o‘quv jarayonini rejalashtirish, baholash va talabalarni qo‘llab-quvvatlash faoliyati bilan integratsiyalashgan holda namoyon bo‘lishi lozim (Caena & Redecker, 2019; Redecker, 2017).

Mahalliy tadqiqotlarda ham shunga yaqin tendensiya kuzatiladi. Normurodova (2025) ingliz tili o‘qituvchilarining raqamli kompetensiyasini zamonaviy ta’lim vositalaridan foydalanish va raqamli savodxonlikni rivojlantirish bilan bog‘laydi. Xaydarova (2026) esa raqamli kompetensiyani rivojlantirish ta’lim sama-

radorligini ta’minlashga xizmat qilishini qayd etadi. Demak, raqamli kompetensiyaning amaliy ahamiyati o‘qituvchining qancha texnologiyani bilishida emas, balki ulardan o‘quv natijalarini yaxshilash uchun qanday foydalanishida namoyon bo‘ladi.

Xorijiy til ta’limida bunday monitoring to‘rtta asosiy til ko‘nikmasi kesimida amalga oshirilishi mumkin. Masalan, **speaking** ko‘nikmasini monitoring qilish uchun talabalar muntazam ravishda 1–2 daqiqalik audio yoki video topshiriqlar bajarishi mumkin. Ularni *fluency, pronunciation, vocabulary range, grammatical accuracy* va *coherence* mezonlari bo‘yicha baholash hamda turli davrlardagi natijalarni solishtirish talabaning individual rivojlanish dinamikasini aniqlash imkonini beradi. Agar talabaning grammatik aniqligi yaxshilanib, *fluency* ko‘rsatkichi deyarli o‘zgarmasa, unga qo‘shimcha grammatik mashqlardan ko‘ra *timed speaking, repeated speaking* yoki *spontaneous response* topshiriqlarini tavsiya etish maqsadga muvofiq.

Listening topshiriqlarida umumiy ball bilan cheklanmasdan, xatolarni *main idea, specific information, inference* va *speaker attitude* kabi kategoriyalar bo‘yicha tahlil qilish mumkin. Masalan, talaba muntazam ravishda *inference* savollarida qiyinchilikka duch kelsa, o‘qituvchi unga yashirin ma’noni anglash va kontekstdan xulosa chiqarishga qaratilgan mashqlarni tavsiya qilishi mumkin.

Xuddi shuningdek, **reading** ko‘nikmasida *skimming, scanning, inference, vocabulary in context* va *critical reading*, **writing** ko‘nikmasida esa *accuracy, coherence, vocabulary range* va *revision quality* kabi indikatorlardan foydalanish mumkin. Raqamli baholashning bunday shakli o‘qituvchiga talabalar natijalarini muntazam kuzatish va o‘qitish strategiyasini olingan ma’lumotlarga muvofiq o‘zgartirish imkonini beradi.

Writing ko‘nikmasini monitoring qilishda **raqamli portfolio**dan foydalanish alohida ahamiyatga ega. Talabaning yozma ishlari quyidagi rivojlanish zanjiri asosida tashkil etilishi mumkin:

First draft → Feedback → Revision → Final version → Reflection

Bunda o‘qituvchi faqat yakuniy yozma mahsulotni emas, balki talabaning feedbackdan qanday foydalangani, xatolarini qay darajada tuzatgani va o‘z faoliyatini qanday refleksiya qilganini ham kuzatish imkoniga ega bo‘ladi.

Raqamli monitoringning yana bir muhim yo‘nalishi talabalarning **mustaqil ta’lim faoliyatini kuzatish** bilan bog‘liq. Qodirova (2026) raqamli ta’lim muhitida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va raqamli platformalar talabalarning mustaqil ta’lim kompetensiyalarini rivojlantirish hamda ularning ta’lim jarayonidagi faolligini oshirish uchun pedagogik imkoniyatlar yaratishini ko‘rsatadi.

Shu sababli mustaqil topshiriqlar monitoringini faqat **“topshirdi/topshirmadi”** ko‘rsatkichi bilan chegaralash yetarli emas. Topshiriqni bajarish muddati, faoliyatning muntazamligi, feedbackdan foydalanish, ishni qayta tahrirlash va refleksiya kabi indikatorlarni ham hisobga olish maqsadga muvofiq.

Masalan, talaba topshiriqlarni muntazam ravishda deadline oldidan bajarsa, bu vaqtni boshqarish strategiyalarini rivojlantirish zarurligini ko‘rsatishi mumkin. Aksincha, topshiriqni o‘z vaqtida bajarib, o‘qituvchi feedbackidan so‘ng ishini qayta ko‘rib chiqayotgan talaba mustaqil ta’limning faol strategiyalaridan foydalanayotgan bo‘lishi mumkin.

Tahlil natijalari asosida xorijiy til ta’limi uchun **Digital Language Progress Map (DLPM)** modeli taklif etildi.

Yo‘nalish	Asosiy monitoring indikatorlari
Listening	comprehension, specific information, inference
Speaking	fluency, accuracy, pronunciation, vocabulary
Reading	skimming, scanning, inference, critical reading
Writing	accuracy, coherence, revision
Mustaqil ta’lim	muntazamlik, deadline, topshiriq bajarilishi
Refleksiya	feedbackdan foydalanish, self-assessment

1-jadval. Digital Language Progress Map modelining asosiy yo‘nalishlari

Taklif etilayotgan modelning asosiy tamoyili talabalarni bir-biri bilan taqqoslash emas, balki har bir talabaning avvalgi va keyingi natijalari o‘rtasidagi individual o‘zgarishni aniqlashdan iborat. Bunda monitoring quyidagi sikl asosida tashkil etiladi:

Raqamli ma’lumot → pedagogik tahlil → muammoni aniqlash → individual topshiriq → feedback → qayta monitoring.

Mazkur yondashuv raqamli texnologiyalardan foydalanishni o‘z-o‘zicha maqsad emas, balki **pedagogik qaror qabul qilish vositasi** sifatida ko‘rishga imkon beradi. DigCompEdu modelida ham raqamli texnologiyalardan baholashda foydalanish pedagogning raqamli kompetensiyasining muhim yo‘nalishi sifatida belgilangan (Redecker, 2017). O‘qituvchining o‘z raqamli kompetensiyasini refleksiv baholashi esa uning kuchli va takomillashtirilishi zarur bo‘lgan jihatlarini aniqlashga xizmat qiladi (Economou, 2023).

Biroq raqamli ma’lumotlarni mutlaqlashtirish maqsadga muvofiq emas. Talabaning platformaga ko‘p kirishi yoki topshiriq ustida uzoq vaqt ishlashi o‘z-o‘zidan yuqori o‘quv natijasini anglatmaydi. Shuning uchun raqamli indikatorlar **o‘qituvchining professional pedagogik qarorini almashtirmasligi, balki uni dalillar bilan qo‘llab-quvvatlashi** lozim.

Shu jihatdan mahalliy va xorijiy tadqiqotlar o‘rtasida umumiy tendensiyani kuzatish mumkin. Xalqaro tadqiqotlarda raqamli kompetensiyaning pedagogik va kasbiy xususiyati ta’kidlangan bo‘lsa (Caena & Redecker, 2019; Falloon, 2020; Redecker, 2017), O‘zbekiston tadqiqotchilari uni milliy ta’lim tizimini raqamlashtirish, o‘qituvchi tayyorlash, ingliz tili ta’limi va mustaqil ta’limni tashkil etish bilan bog‘liq holda ko‘rib chiqmoqdalar (Normurodova, 2025; Oxunova, 2025; Qodirova, 2026; Xaydarova, 2026). Mahalliy manbalarning mazkur yo‘nalishlari ularning nashr ma’lumotlari va annotatsiyalarida ham aks etgan.

Shu asosda xorijiy til o‘qituvchilarining malaka oshirish dasturlariga **Digital Language Assessment Competence** modulini kiritish taklif etiladi. Modul faqat raqamli platformalardan texnik foydalanishni o‘rgatish bilan cheklanmasdan, til ko‘nikmalarini raqamli baholash, progress monitoring, feedback va revision jarayonlarini tashkil etish, digital portfolio yuritish hamda olingan ma’lumotlarni pedagogik talqin qilish ko‘nikmalarini qamrab olishi lozim.

Xulosa

Xorijiy til o‘qituvchisining raqamli kompetensiyasi zamonaviy pedagogik faoliyatning muhim tarkibiy qismi bo‘lib, u texnologik vositalardan foydalanish bilangina chegaralanmaydi. Xalqaro konsepsiyalar va tadqiqotlarda raqamli kompetensiya o‘qitish, baholash, talabalarni qo‘llab-quvvatlash va o‘qituvchining kasbiy rivojlanishi bilan bog‘liq kompleks kompetensiya sifatida talqin qilinadi (Caena & Redecker, 2019; Falloon, 2020; Redecker, 2017; UNESCO, 2018).

O‘zbekiston olimlarining tadqiqotlari ham raqamli kompetensiyani rivojlantirishning milliy ta’lim tizimidagi ahamiyatini ko‘rsatmoqda. Xususan, uning ingliz tili o‘qituvchilarining kasbiy faoliyati (Normurodova, 2025), bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlash (Oxunova, 2025), pedagog faoliyati va ta’lim samaradorligi (Xaydarova, 2026) hamda talabalarning mustaqil ta’limini tashkil etish (Qodirova, 2026) bilan bog‘liq jihatlari mahalliy tadqiqotlarda yoritilgan.

Tadqiqot doirasida taklif etilgan **Digital Language Progress Map** modeli listening, speaking, reading va writing ko‘nikmalarini mustaqil ta’lim va refleksiya bilan birgalikda monitoring qilish imkonini beradi. Modelning muhim jihati talabaning faqat yakuniy natijasini emas, balki uning individual rivojlanish jarayonini ham kuzatishga yo‘naltirilganidir.

Shunday qilib, raqamli monitoringning asosiy vazifasi talabani nazorat qilishni kuchaytirish emas, balki **o‘rganish jarayonini ko‘rinadigan qilish, qiyinchiliklarni o‘z vaqtida aniqlash va maqsadli pedagogik yordam ko‘rsatishdan iborat**. Kelgusida Digital Language Progress Map modelini oliy ta’limning xorijiy til darslarida tajribasinovdan o‘tkazish hamda uning talabalarning til ko‘nikmalari va mustaqil ta’lim faoliyatiga ta’sirini empirik jihatdan aniqlash maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

[1] Caena, F., & Redecker, C. (2019). Aligning teacher competence frameworks to 21st century challenges: The case for the European Digital Competence Framework for Educators (DigCompEdu). European Journal of Education, 54(3), 356–369. https://doi.org/10.1111/ejed.12345

[2] Claro, M., Castro-Grau, C., Ochoa, J. M., Hinostroza, J. E., & Cabello, P. (2024). Systematic review of quantitative research on digital competences of in-service school teachers. Computers & Education, 215, 105030. https://doi.org/10.1016/j.compedu.2024.105030

[3] Economou, A. (2023). SELFIEforTEACHERS: Designing and developing a self-reflection tool for teachers’ digital competence. Publications Office of the European Union. https://doi.org/10.2760/561258

[4] Falloon, G. (2020). From digital literacy to digital competence: The teacher digital competency (TDC) framework. Educational Technology Research and Development, 68(5), 2449–2472. https://doi.org/10.1007/s11423-020-09767-4

[5] Normurodova, N. (2025). Uzluksiz ta’lim tizimida ingliz tili o‘qituvchilarining raqamli kompetensiyasini shakllantirish masalalari. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 2(7.1), 109–111. https://doi.org/10.71337/inlibrary.uz.universaljurnal.131109 (InLibrary)

[6] Oxunova, D. Q. (2025). Bo‘lajak o‘qituvchilarni raqamli kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari. Tanqidiy nazar, tahliliy tafakkur va innovatsion g‘oyalar, 2(1), 530–534. (Phoenix Publication)

[7] Qodirova, M. B. (2026). Raqamli ta’lim muhitida talabalarning mustaqil ta’lim kompetensiyalarini rivojlantirish. Zamonaviy dunyoda ilm-fan va texnologiya, 5(15), 145–147. (Innovative Academy)

[8] Redecker, C. (2017). European framework for the digital competence of educators: DigCompEdu (Y. Punie, Ed.). Publications Office of the European Union. https://doi.org/10.2760/159770

[9] UNESCO. (2018). UNESCO ICT competency framework for teachers (Version 3). UNESCO.

[10] Xaydarova, O. (2026). Pedagoglarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish zarurati. Ilg‘or iqtisodiyot va pedagogik texnologiyalar, 3(1), 24–29. https://doi.org/10.60078/3060-4842-2026-vol3-iss1-pp24-29 (Sience and Publication)